

**“RAQAMLI MOLIYA TIZIMINING RIVOJLANISHI VA BANKLAR
FAOLIYATIGA TA’SIRI”***UNIVERSITY SCIENCE AND TECHNOLOGIES Fan va texnologiyalar universiteti**Moliya va moliyaviy texnologiyalar fakulteti 3-bosqich 302-guruh talabasi***Sobirova Ozoda Rustamovna**

Annotatsiya: *Ushbu maqolada raqamli moliya tizimining shakllanishi, rivojlanish bosqichlari va zamonaviy banklar faoliyatiga ko'rsatgan ta'siri tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *Raqamli moliya, bank tizimi, fintech, internet-banking, blokcheyn, kriptovalyuta, moliyaviy texnologiya, avtomatlashtirish, innovatsiya.*

So'nggi yillarda raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi iqtisodiyotning turli sohalarida, xususan, moliyaviy sektorda tub o'zgarishlarga sabab bo'ldi. Raqamli moliya — bu zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida moliyaviy xizmatlar ko'rsatish tizimi bo'lib, u an'anaviy bank faoliyatiga kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. O'zbekiston ham raqamli moliyaviy infratuzilmani joriy qilish borasida faol qadamlar tashlamoqda.

1. Raqamli moliya tizimining mohiyati va tarkibiy qismlari

Raqamli moliya (digital finance) — bu moliyaviy xizmatlar va mahsulotlarning elektron shaklda taqdim etilishi bo'lib, quyidagi asosiy yo'nalishlarni qamrab oladi:

Internet va mobil banking;

Elektron hamyonlar (e-wallet);

Blokcheyn texnologiyasi asosidagi xizmatlar;

Fintech startaplari;

Kriptovalyutalar.

Raqamli moliya oddiy moliyaviy xizmatlarni soddalashtiribgina qolmay, balki yangi moliyaviy vositalarni yaratish inkonini ham beradi. Unda mijozlarga tez, xavfsiz va uzluksiz xizmat ko'rsatish ustuvor ahamiyatga ega.

2. Banklar faoliyatida raqamli moliyaning o'rni

Raqamli moliya banklar faoliyatining barcha sohalariga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda:

a) Operatsion jarayonlarning avtomatlashtirilishi

Banklarning ko'plab operatsiyalari, shu jumladan, hisob-kitob, kreditlash, to'lov tizimlari avtomatlashtirilgan raqamli tizimlar orqali amalga oshirilmoqda. Bu esa inson onilidan bog'liqlikni kamaytiradi va samaradorlikni oshiradi.

b) Mijozlarga xizmat ko'rsatishdagi innovatsiyalar

Mobil ilovalar, onlayn xizmatlar va chatbotlar mijozlarga qulay, tezkor va 24/7 xizmat ko'rsatish inkonini beradi. Bu esa mijozlarning qoniqish darajasini oshiradi.

c) Xavfsizlik va ma'lumotlarni himoya qilish

Raqamli tizimlarda kriptografiya va blokcheyn texnologiyalari asosida ma'lumotlarning daxlsizligi ta'minlanadi. Bu banklar uchun ishonch muhitini yaratadi.

3. Raqamli moliya va Fintech kompaniyalarning o'zaro aloqasi

Bugungi kunda banklar Fintech kompaniyalari bilan raqobat qilish o'rniga, ularni hamkor sifatida ko'rib chiqmoqda. Fintech startaplar banklarga:

xizmatlarni innovatsiyalash,
foydalanuvchi tajribasini yaxshilash,
operatsion xarajatlarni kamaytirishda yordam bermoqda.

Misol uchun, Payme, Click, Apelsin, Anorbank ilovalari O'zbekistonda keng qo'llanilayotgan fintech mahsulotlaridandir.

4. O'zbekistonda raqamli moliya tizimining rivojlanish holati

O'zbekistonda raqamli moliya bo'yicha quyidagi yutuqlarga erishilmoqda:

"Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi qabul qilindi;

Mobil banking foydalanuvchilari soni 20 milliondan oshdi;

Bank kartalari orqali to'lovlar hajmi yiliga trillion so'mlab o'smoqda;

Raqamli to'lov tizimlari rivojlanmoqda: Uzcard, Humo, QR to'lovlar.

Ammo ayrim muammolar mavjud: internet infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmaganligi, raqamli savodxonlikning pastligi, kiberxavfsizlik tahdidlari.

1. Raqamli to'lovlar hajmining yillik o'sishi (2020–2024)

Yil To'lov hajmi (trln so'mda) O'sish (%)

2020 45 +60%

2021 68 +51%

2022 95 +39.7%

2023 124 +30.5%

2024 (prognoz) 150 +21%

Izoh: Statistik ma'lumotlar Markaziy bankning ochiq manbalariga asoslangan. Ushbu o'sish tendensiyasi aholining raqamli moliyaviy xizmatlardan foydalanishga bo'lgan ishonchi oshayotganini ko'rsatadi.

2. Banklar tomonidan joriy etilgan raqamli xizmatlar turlari:

Xizmat turi 2020-yil mavjudligi 2024-yilga kelib mavjudligi

Mobil banking 60% 100%

Onlayn kreditlash 20% 80%

QR-kodli to'lovlar 10% 75%

Sun'iy intellekt tahlili 0% 40%

Raqamli identifikatsiya 15% 90%

Izoh: Raqamli xizmatlarning kengayishi banklarning raqobatbardoshligini oshiribgina qolmay, ularning operatsion xarajatlarini kamaytirishiga ham xizmat qilmoqda.

3. Banklar faoliyatiga raqamli tizimlarning ta'siri (muxtasar tahlil):

Yo'nalish Ilgari Hozir (raqamli integratsiya bilan)

Kredit olish vaqti 5–7 ish kuni 1 kun yoki kamroq

Mijozni ro'yxatga olish Bankka borish zarur Masofadan raqamli identifikatsiya

Xizmat ko'rsatish narxi Yuqori 20–30% arzonroq

Foydalanuvchi soni Chegaralangan Mamlakat miqyosida, tez kengaymoqda

Banklar uchun raqamli transformatsiya — bu raqobatbardoshlik, mijozlar ehtiyojini to'liq qondirish va iqtisodiy samaradorlikka erishishning asosiy omiliga aylanmoqda. Shu sababli, kelgusi yillarda O'zbekistonda fintech startaplar bilan hamkorlik qilish, ochiq bank tizimi (Open Banking) tamoyillarini joriy etish va blokcheyn asosidagi xavfsiz tizimlarni bank amaliyotiga tatbiq etish kabi yo'nalishlar dolzarb bo'lib qoladi.

Raqamli moliya tizini banklarning ish faoliyatini optimallashtirish, mijozlarga xizmat ko‘rsatish darajasini oshirish va moliyaviy inkluzivlikni ta‘minlashda muhim rol o‘ynamoqda. O‘zbekistonda bu yo‘nalishda amalga oshirilayotgan islohotlar moliyaviy xizmatlarning zamonaviy, tez va ishonchli bo‘lishini kafolatlamog‘da. Kelgusida bu soha yanada kengayib, innovatsion rivojlanish markaziga aylanishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risidagi qarori.
2. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki rasmiy sayti – www.cbu.uz
3. Andriole, S.J. (2018). Digital Transformation and Business Model Innovation.